

Vasile ZAVATIN,

conferențiar universitar la Catedra „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctor în drept

Vitalie IONAȘCU,

lector superior universitar la Catedra „Științe polițienești și socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

ROLUL STATULUI ÎN PROTECȚIA COPIILOR AFLAȚI ÎN DIFICULTATE

Rezumat

Această cercetare prezintă efortul statului Republica Moldova în vederea protecției copiilor aflați în dificultate. Principala responsabilitate pentru creșterea copiilor le revine părinților. În cazul în care aceștia din anumite cauze nu-și pot crește copiii, statul are datoria de a interveni și de a-i ajuta. Legea prevede obligativitatea statului de a lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv violența sexuală, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului sau reprezentanțelor săi legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat. Aceste măsuri de protecție trebuie să cuprindă proceduri eficiente pentru stabilirea de programe sociale vizând furnizarea de sprijin necesar copilului și celor cărora le-a fost încredințat, precum și pentru alte forme de prevenire, identificare, raportare, anchetare, tratare și soluționare a cazurilor de rele tratamente.

Cuvinte-cheie: copii, viitor, dificultate, violență, neglijare, protecție, asistență, părinți, stat, obligație, măsuri eficiente.

Summary

This investigation presents the Moldovan state effort to protect children. Parents have the biggest responsibility in raising children. If they can not raise children, the state has a duty to intervene and help them. The law requires the state to take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to protect the child from all forms of violence, harm or physical or mental abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual violence, in the days that are in the care of parents or one of them, their legal representative or representatives or any other person who was entrusted. These safeguards should include effective procedures for the establishment of social programs regarding provide necessary support for the child and those to whom it was entrusted, as well as for other forms of prevention and for identification, reporting, investigation, treatment and resolution of cases of ill treatments.

Keywords: children, future, difficulty, violence, neglect, protection, assistance, parents, state obligation, effective measures.

Introducere. Harvard scrie că „nivelul de civilizație atins de o societate este cel mai bine ilustrat de locul pe care femeia îl ocupă în acea societate, iar locul pe care îl ocupă femeia în acea societate este cel mai bine ilustrat de grija pe care acea societate o acordă copilului ei încă de la naștere”.

Una din problemele principale care stau în fața oricărui stat este problema generației în creștere, care de fapt constituie viitorul nostru și de aceea este foarte important să-i fie acordată o atenție specială educației adolescenților și minorilor, creării deprinderilor respectării legilor și implementării în mentalitatea acestora a deprinderilor de bună educație și patriotism.

La etapa actuală de dezvoltare a societății din motive atât obiective, cât și subiective, o mare parte din tineri cu vârstă de până la 18 ani încalcă ordinea publică, comit acte ilicite sancționate de legislația penală sau

contravențională.

În urma activităților de prevenție întreprinse de către funcționarii de poliție au fost stabilite unele dintre condițiile și cauzele principale care determină și influențează minori să săvârșească infracțiuni, contravenții sau alte fapte amorale.

Astfel, principalele motive sunt: situația materială precară, violența în familie, consumul de către părinți a băuturilor spirtoase, lipsa ocupațiilor cu caracter educativ, cultural, sportiv etc. [1, p. 90].

La fel, o problemă serioasă și actuală este faptul că tot mai mulți copii rămân fără ocrotire părintească din cauza migrației părinților la muncă peste hotarele Republicii Moldova care la rândul său determină abandonul familial, consumul de alcool sau droguri etc.[2, p. 3].

Analizând situația copiilor aflați în stare de primejdie și a celor rămași fără ocrotire pă-

rinitească, am constatat precum că este necesară intervenția mai activă a reprezentanților autorităților publice să întreprindă acțiuni corespunzătoare pentru protejare și asigurare a interesului superior al copilului.

Scopul principal al tezei constă în efectuarea unei cercetări complexe, identificarea problemelor specifice și oferirea unor soluții privind eficientizarea mecanismelor de stat cu referire la protecția și asistența copiilor aflați în dificultate.

Materiale și metode aplicate. În procesul realizării studiului dat au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza sistemică, analiza logică, analiza comparativă, sinteza și clasificarea. Materialele folosite sunt: doctrina juridică națională și internațională, literatura de specialitate, legislația națională și internațională.

Rezultate obținute și discuții. Republica Moldova a marcat o evoluție importantă în domeniul protecției drepturilor copilului. Un prim pas a fost ratificarea de către legislativul Republicii Moldova la 12 decembrie 1990 a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989 [3]. Acest document este în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

Ratificând acest act internațional, Republica Moldova s-a angajat să protejeze copiii de orice gen de discriminare, să le asigure protecție, o bună securitate socială și condiții pentru dezvoltare intelectuală și fizică cât mai completă.

Termenul de protecție a copilului este utilizat în diferite moduri de diferite organizații în diverse situații. În forma sa cea mai simplă, protecția copilului se referă la dreptul fiecărui copil de a nu i se face nici un rău. Acest drept se adaugă la alte drepturi, cum ar fi acela de a beneficia de ceea ce are nevoie pentru a supraviețui, a se dezvolta și a prospera.

Încălcarea drepturilor copilului la protecție, pe lângă faptul că este o încălcare a drepturilor omului și determină apariția unor obstacole uriașe, insuficient recunoscute și aduse la cunoștința organelor competente, în calea supraviețuirii și dezvoltării copilului. Pe de altă parte, acțiunile reușite de protecție

sporesc șansele copilului de a crește sănătos fizic și mintal, sigur și cu respect față de sine.

Neasigurarea unei protecții adecvate pentru copii poate submina însăși dezvoltarea unei țări și aduce cu sine costuri negative care continuă să existe dincolo de copilărie, chiar și în timpul vieții adulte.

Convenția ONU privind drepturile copilului pune mare accent pe rolul familiei în creșterea copiilor și recunoaște dreptul familiei la protecție și sprijin. Art.5 din Convenție [3,art. 5] stabilește clar răspunderea statului pentru protejarea și respectarea rolului familiei, astfel: „Statele părți vor respecta responsabilitatea, dreptul și obligația pe care le au părinții sau, după caz, membrii familiei lărgite sau comunitatea, conform cutumei locale, tutorii sau alte persoane prin lege responsabile pentru copil, de a-i da acestuia, într-un mod care să corespundă dezvoltării capacităților acestuia, orientarea și sfaturile corespunzătoare exercitării drepturilor pe care i le recunoaște prezenta Convenție”.

Conform Convenției [3], principala responsabilitate pentru creșterea copiilor le revine părinților. În cazul în care părinții din anumite cauze nu-și pot crește copiii, statul are datoria de a interveni și de a-i ajuta. În acest context, la art.19 se menționează următoarele obligațiuni ale statului, și anume „ Statele părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau de abuz fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv violența sexuală, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului sau reprezentanților săi legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat. Aceste măsuri de protecție vor cuprinde, după cum se va conveni, proceduri eficiente pentru stabilirea de programe sociale vizând furnizarea de sprijin necesar copilului și celor cărora le-a fost încredințat, precum și pentru alte forme de prevenire, ca și pentru identificarea, raportarea, retrimiterarea, anchetarea, tratarea și urmărirea penală pentru cazurile de rele tratamente descrise mai sus aplicate copilului și vor cuprinde, de asemenea, după

cum se va stabili, proceduri de intervenție judiciară” [3, art. 19, pct. 1 și 2].

În cazuri extreme, această obligație a statului ar putea chiar presupune separarea copilului de familie. Nu va trebui să se recurgă la separare decât ca măsură extremă, după cum se afirmă clar la art. 9 al Convenției [3], conform căruia „Statele părți vor veghea ca nici un copil să nu fie separat de părinții săi împotriva voinței lor, cu excepția situației în care autoritățile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare și în conformitate cu legile și procedurile aplicabile, că această separare este necesară, în interesul superior al copilului. O decizie în acest sens poate să fie necesară în anumite cazuri particulare, de exemplu atunci când părinții maltratează sau neglijează copiii sau când părinții trăiesc separat și când urmează să se ia o hotărâre cu privire la locul de reședință al copilului”.

Referitor la copiii fără familii, art. 20 al Convenției prevede că „Orice copil care este, temporar sau definitiv, lipsit de mediul său familial sau care, în propriul său interes, nu poate fi lăsat în acest mediu, are dreptul la protecție și la ajutor special din partea statului. Statele părți vor prevedea pentru acest copil o ocrotire alternativă în conformitate cu legislația lor națională. O astfel de ocrotire alternativă poate să aibă, între altele, forma de plasament familial, „Kafala” din legea islamică, adopțiune sau, dacă este cazul, încredințare într-o instituție corespunzătoare pentru copii. În alegerea uneia din aceste soluții este necesar să se țină seama în mod corespunzător de necesitatea unei anumite continuități în educarea copilului, ca și de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică” [3, art. 20, pct. 1, 2 și 3].

Constituția Republicii Moldova în prevederile art. 48 menționează despre îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor, art. 50 la rândul său garantează protecția copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților, iar această obligație îi revine statului [4, art. 48 și 50]. Totodată, copiii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.

Deși legea fundamentală a Republi-

cii Moldova prevede un anumit regim de asistență în realizarea drepturilor copiilor, totuși există un șir de lacune ale acestui regim, și anume:

- prevederile legale naționale referitoare la identificarea și protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească conținute în Codul familiei al RM sunt generale și depășite;

- activitatea autorităților tutelare în cadrul unităților administrativ-teritoriale de nivel I și II nu este eficientă, nefiind totodată clar determinate atribuțiile acestora;

- nu este clar reglementat cadrul decizional și operațional privind aplicarea formelor de protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească, precum și referitor la determinarea statutului copiilor în sistemul de protecție:

- reglementarea generală privind cooperarea în domeniul protecției copilului între autoritățile și instituțiile cu competențe în domeniul dat [5].

Legea privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994 stabilește statutul copilului ca subiect independent și prevede asigurarea sănătății lui fizice și spirituale [6]. Un capitol întreg al acestei legi este adresat copilului în condiții nefavorabile și extreme. Prin prisma prevederilor acestei legi copii lipsiți de mediul familial sau cei orfani se bucură de protecție și ajutor special din partea statului.

În art. 53 din Codul familiei al RM se regăsește dreptul copilului de a fi protejat, astfel, copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime. Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinți sau persoanele care îi înlocuiesc, iar în cazurile prevăzute de lege de procuror, de autoritatea tutelară sau de alte organe abilitate [7, art. 53, alin. (1) și (2)].

Reieșind din lacunele existente și necesitățile apărute în vederea protecției copiilor aflați în situații de pericol, statul nostru, recent, a făcut un pas important în acest sens. Astfel, la data de 14 iunie 2013 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, care a intrat în vigoare la data de 01.01.2014.

Odată cu intrarea în vigoare a acestei legi au fost abrogate acele prevederi generale și depășite ale Codului familiei al RM de la capitolul XVII referitoare la identificarea și protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească. Astfel, noua lege stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective.

În contextul noilor prevederi, prin copii aflați în situație de risc se înțelege copiii în privința cărora, ca urmare a evaluării, se constată una sau mai multe din situațiile prevăzute la art. 8 al legii [8, art. 8] sus-menționate, și anume:

- a) copiii sunt supuși violenței;
- b) copiii sunt neglijăți;
- c) copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția;
- d) copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute;
- e) părinții copiilor au decedat;
- f) copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă;
- g) părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului;
- h) copiii au fost abandonați de părinți; și
- i) părinții copiilor au fost declarați ca fiind incapabili printr-o hotărâre judecătorească.

Noile prevederi legale au fost adaptate la noile cerințe și descriu în mod mai clar:

- atribuțiile și responsabilitățile autorităților tutelare locale și ale structurilor teritoriale de asistență socială cu privire la procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor în situație de risc;
- procedura de autosesizare și înregistrare a sesizărilor despre copiii aflați în situație de risc;
- uniformizarea la nivel național a procedurilor de evaluare și evidență a copiilor în situație de risc;
- determinarea obligativității cooperării

în domeniul protecției copilului a autorităților tutelare locale și teritoriale din diferite unități administrativ-teritoriale;

- noțiuni principale utilizate în sistemul de protecție a copilului, care până la moment erau utilizate cu semnificație diferită, dintre care noțiunile de: copil în situație de risc, copil separat de părinți, copil abandonat, abuz, neglijare etc.

Prin urmare, în scurt timp, la data de 08.04.2014 Guvernul Republicii Moldova aprobă Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului în scopul executării eficiente a Legii Republicii Moldova nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Aceste instrucțiuni stabilesc mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului de copii [9]. La fel, instrucțiunile stabilesc clar responsabilitățile fiecărui specialist care vine în contact cu copii aflați în situație de risc.

Concluzii și recomandări. Deși statul întreprinde pași importanți în vederea acordării protecției copilului aflat în dificultate, s-a constatat că și în procesul aplicării noii legislații sunt un șir de probleme care determină ineficiența ei.

În acest sens, în vederea înlăturării lacunelor apărute consider că:

- este necesar de a aloca resurse financiare suficiente pentru creșterea, educarea și întreținerea unui copil în cadrul serviciilor de îngrijire alternative instituționalizării;
- este necesar de a aloca resurse financiare pentru crearea serviciilor alternative instituționalizării copiilor în situații de risc și a celor rămași fără de ocrotire părintească, pentru că autoritățile tutelare din cadrul autorităților publice locale nu au surse pentru a iniția și întreține serviciile necesare pentru plasamentul copiilor;
- serviciile de plasament de tip famili-

al pentru copii aflați în situații de risc și cei rămași fără de ocrotire părintească care au fost instituite prin Legea Republicii Moldova nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți au demonstrat o eficiență redusă și au inițiat noi probleme privind plasamentul de urgență al copilului. Astfel, propunem revenirea la plasamentul instituțional care ar asigura loc de plasament pentru mai mulți copii pentru o perioadă mai îndelungată și ar reduce dependența de sursele financiare ale autorității publice locale;

– instruirea continuă a specialiștilor din cadrul Inspectoratelor de poliție și al direcțiilor de asistență socială și protecția familiei privind intervenția în cazul copiilor aflați în situație de risc și al celor rămași fără ocrotire părintească;

– instituirea tutelei în cazurile în care părinții iau decizia de a pleca peste hotare care, la rândul său, să fie o condiție obligatorie;

– majorarea numărului de funcționari de poliție din cadrul inspectoratelor de poliție care ar avea atribuții în domeniul identificării copiilor aflați în situații de risc și a celor rămași fără de ocrotire părintească și de prevenire și combatere a delincvenței juvenile.

Bibliografie

1. А.П. Коренев, Административная деятельность органов внутренних дел, часть особенная, Москва 2001, p. 90.
2. T. Crestenco, Analiza sistemului de protecție a copiilor în situații de risc și a celor rămași fără ocrotire părintească (studiu), Chișinău, 2013, p. 3.
3. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20 noiembrie 1989 la New York (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.408-XII din 12.12.90).
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată la data 12.08.1994, în Monitorul Oficial nr. 1, intrată în vigoare la data de 27.08.1994, art. 48 și 50.
5. Nota informativă la proiectul legii privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți.
6. Legea Republicii Moldova nr. 338-XIII din 15.12.1994 privind drepturile copilului, publicată la data de 02.03.1995 în Monitorul Oficial nr. 13, art. nr. 127.
7. Codul familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000, publicat la data de 26.04.2001 în Monitorul Oficial nr. 47-48, art. nr: 210, art. 53, alin. (1) și (2).
8. Legea Republicii Moldova nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, publicată la data 02.08.2013 în Monitorul Oficial nr. 167-172, art. nr. 534, intrată în vigoare la data de 01.01.2014, art. 8.
9. Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, publicată la data de 18.04.2014 în Monitorul Oficial nr. 92-98, art. nr. 297.